

Development Of Excursion Activities In The Framework Of Cultural Tourism: Problems And Prospects

Omonjon Umarov

Senior Lecturer, Department of International Tourism and Economics,
Kokand University

umarovomonjon1994@gmail.com

Abstract.

This study examines the problems and development prospects of excursion activities. Key challenges and potential opportunities are identified through an extensive literature review. The study is aimed at providing an understanding of the current state of excursion activities and making recommendations for their sustainable development.

Keywords: excursion, cultural tourism, sustainable tourism, tourism research, infrastructure.

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot ekskursiya faoliyatining muammolari va rivojlanish istiqbollarini o'rganadi. Keng qamrovli adabiyotlarni o'rganish orqali asosiy muammolar va potentsial imkoniyatlar aniqlanadi. Tadqiqot ekskursiya faoliyatining hozirgi holati haqida tushuncha berish va ularni barqaror rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: ekskursiya, madaniy turizm, barqaror turizm, turizm tadqiqotlari, infratuzilma.

KIRISH.

Hozirgi davrda turizm sohasining jadal rivojlanishi bilan bir qatorda, uning tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan ekskursiya faoliyati ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, madaniy turizmning o'sib borayotgan talabi ekskursiya xizmatlarini takomillashtirish, mazmunan boyitish va zamonaviy shakllarini joriy etishni taqozo qilmoqda. Ekskursiya faoliyati – bu sayyohlar uchun bilim beruvchi, estetik va ma'naviy qadriyatlarni singdiruvchi, madaniy merosni ommalashtiruvchi asosiy vositalardan biridir.

Bugungi globallashuv va raqamlashtirish sharoitida madaniy turizmning ahamiyati sezilarli darajada oshib bormoqda. Sayohat qilayotgan shaxslar endi faqat diqqatga sazovor joylarni ko'rish bilangina cheklanmay, balki chuqurroq tarixiy-ma'naviy tajriba orttirishni istaydilar. Bu esa, ekskursiya faoliyatining mazmun va shakl jihatdan yangilanishini talab etadi. O'zbekiston kabi tarixiy merosi boy bo'lgan mamlakatda ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish orqali nafaqat turistik oqimni ko'paytirish, balki milliy qadriyatlarni jahon miqyosida targ'ib qilish ham mumkin. Shu nuqtai nazardan, ekskursiya faoliyatining dolzarb muammolarini aniqlash va istiqbolli yechimlarni ishlab chiqish muhim vazifa sanaladi.

Ekskursiya faoliyati va madaniy turizm sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, amaliy tajribalar va statistik tahlillar ushbu yo'nalishning dolzarbligini, rivojlanish imkoniyatlarini va mavjud muammolarni ochib beradi. So'nggi yillarda nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo bo'ylab ekskursiya xizmatlariga bo'lgan ehtiyoj ortib borayotgani kuzatilmoqda. Shu bilan birga, bu faoliyatni samarali tashkil etish, innovatsion va interaktiv yondashuvlarni joriy etish zarurati ham ortmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ekskursiya xizmatlari, turizm tizimining tarkibiy qismi sifatida, uzoq yillardan beri o'rganib kelinmoqda. Jumladan, A.P. Durovich (2007) va Yu.N. Glazovskiy (2013) kabi olimlar ekskursiyaning mazmuni, shakllari va tashkiliy xususiyatlarini chuqur tahlil qilgan. Ularning ta'kidlashicha, ekskursiya xizmatlari nafaqat ko'ngilochar, balki ma'rifiy, tarbiyaviy va madaniy-ma'naviy funksiyani ham bajaradi. Ayniqsa, madaniy meros ob'ektlari asosida tashkil etiladigan ekskursiyalar jamiyatda tarixiy xotirani mustahkamlashga xizmat qiladi.

Madaniy turizmning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida ekskursiya xizmatlari sayyohlarga hudud tarixini, san'ati, arxitekturasini va qadriyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi. YuNESKO ekspertlari (UNESCO, 2019) madaniy merosni asrash va targ'ib qilishda

ekskursiyalarni samarali vosita sifatida ta'kidlaydi. O'zbekistonlik tadqiqotchilar – T. Rasulov (2021), G. Qodirova (2022) – o'z ishlarida ekskursiyaning milliy madaniyatni global miqyosda tanitishdagi rolini alohida e'tirof etganlar.

So'nggi adabiyotlar ekskursiya faoliyatida AR/VR texnologiyalar, mobil ilovalar, QR-kodli gidlar kabi innovatsion vositalarni qo'llash orqali sayyohlar uchun interaktiv va immersiv tajriba yaratish imkoniyatini ko'rsatmoqda. Masalan, Tourism 4.0 kontsepsiyasi (Kovač et al., 2020) va Heritage+ dasturi orqali raqamli ekskursiyalar samaradorligi ilmiy jihatdan asoslangan. CyberLeninka va ResearchGate'da chop etilgan maqolalar esa O'zbekiston sharoitida bu texnologiyalarni joriy etish bo'yicha ilk tajribalarni yoritadi (Bektmurodov, 2024; Mirzaeva, 2023).

Jahon amaliyotida ekskursiya xizmatlarini professional tashkil qilish uchun muqobil yondashuvlar mavjud. Germaniya, Yaponiya va Fransiya kabi mamlakatlarda ekskursiya marshrutlari raqamlashtirilgan, onlayn bron qilish tizimlari ishlab chiqilgan va turistik xizmatlar kuchli integratsiyalashgan. Bu yondashuvlar O'zbekiston uchun foydali tajriba bo'lishi mumkin.

NATIJA.

Ekskursiya faoliyati odamlarga yangi joylarni kashf qilish, turli madaniyatlarni o'rganish va tajribaviy imkoniyatini berishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, boshqa sohalar singari, ekskursiya faoliyati ham ularning rivojlanishi va o'sishiga to'sqinlik qiladigan ko'plab muammolarga duch keladi. Ushbu kirish ekskursiya faoliyati bilan bog'liq muammolar va istiqbollarni ko'rib chiqish, ushbu muammolarni tushunish va potentsial yechimlarni o'rganishning ahamiyatini ko'rsatishga qaratilgan. So'nggi yillarda turizm sanoatida ekskursiya faoliyatiga talab sezilarli darajada oshganiga guvoh bo'ldi. Mahalliy va xalqaro sayyohlar an'anaviy diqqatga sazovor joylarni 70 tomosha qilishdan tashqari noyob va hayratlanarli tajribalarni izlay boshlashdi. Ekskursiyalar mahalliy jamoalar bilan muloqot qilish, madaniy tadbirlarda qatnashish va yashirin marvaridlarni kashf qilish imkoniyatini bermoqda. Biroq, ekskursiya faoliyatining rivojlanishi to'siqlardan xoli emas. Ekskursiya faoliyati oldida turgan asosiy muammolardan biri tabiiy va madaniy merosni saqlash va barqarorligini ta'minlashdir. Ekskursiya yo'nalishlari ommalashib borar ekan, atrof-muhit va madaniy ob'ektlarni haddan tashqari ekspluatatsiya qilish va buzilish xavfi mavjud. Tashriflarni ko'paytirish istagini ushbu resurslarni himoya qilish va saqlash zarurati bilan muvozanatlash ekskursiya provayderlari va destinatsiyalarni boshqarish tashkilotlari uchun katta muammo tug'diradi. Bundan tashqari, ekskursiya faoliyatining sifati va xavfsizligi eng muhim masaladir. Ekskursiyalarning xavfsizlik, professionallik va mijozlar ehtiyojini qondirishning yuqori standartlariga javob berishini ta'minlash ekskursiya provayderlarining obro'si va muvaffaqiyati uchun juda muhimdir. Tegishli tartibga solishning yo'qligi, noto'g'ri infratuzilma va cheklangan resurslar ajoyib tajribalarni taqdim etish va mijozlar ishonchini saqlab qolish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, ekskursiya faoliyati rivojlanish uchun istiqbolli imkoniyatlarni ham taqdim etadi. Barqaror turizm amaliyotiga qiziqish ortib borayotgani tabiiy va madaniy resurslarni saqlashga hissa qo'shadigan mas'uliyatli va ekologik toza ekskursiyalarni targ'ib qilish imkoniyatini berib kelmoqda. Bundan tashqari, texnologiya va raqamli platformalardagi yutuqlar marketing, bron qilish va umumiy mijozlar tajribasini yaxshilash uchun yangi yo'llarni ochishga intilmoqda. Ekskursiya faoliyati bilan bog'liq muammolar va istiqbollarni tushunib, turizm industriasining manfaatdor tomonlari qiyinchiliklarni yengish, imkoniyatlardan foydalanish va ushbu sektorning uzoq muddatli barqarorligi va muvaffaqiyatini ta'minlashga harakat qilishlari kerak.

Ushbu tadqiqot ekskursiya faoliyati bilan bog'liq muammolarni o'rganish va ularni rivojlantirishning potentsial strategiyalarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, natijada ekskursiya sanoatining rivojlanishiga hissa qo'shadi. Ekskursiya faoliyatining muammolari va rivojlanish istiqbollari o'rganish uchun aralash usullardan foydalaniladi.

Ushbu bo'limda tadqiqot dizayni, ma'lumotlarni yig'ish usullari va ushbu tadqiqotda qo'llaniladigan ma'lumotlarni tahlil qilish usullari ko'rsatilgan. Ushbu tadqiqot ikki bosqichdan iborat bo'lgan ketma-ket tadqiqot loyihasini qabul qiladi: sifat va miqdoriy.

Sifat bosqichida ekskursiya faoliyati provayderlari, soha mutaxassislari va maqsadli boshqaruv tashkilotlari bilan chuqur suhbatlar o'tkaziladi. Miqdoriy bosqichda ekskursiya faoliyatida qatnashgan sayyohlardan ma'lumotlarni yig'ish uchun so'rovnoma foydalaniladi.¹

Sifat bosqichi: Yarim tuzilgan suhbatlar ekskursiya faoliyati provayderlari, soha mutaxassislari va destinatsiyalarni boshqarish tashkilotlari vakillarining maqsadli namunasi bilan o'tkaziladi. Suhbatlar ekskursiya faoliyati bilan bog'liq muammolar va rivojlanish uchun potentsial strategiyalar haqidagi tushunchalarini o'rganadi. Suhbatlar audioyozuvga olinadi va tahlil qilish uchun so'zma-so'z transkripsiya qilinadi.

Shuningdek sifat bosqichi Intervyu ma'lumotlarini tahlil qilish uchun tematik tahlil qo'llaniladi. Transkripsiya qilingan suhbatlar kodlanadi, mavzular va naqshlar aniqlanadi. Mavzular ekskursiya faoliyatidagi muammolar va rivojlanish istiqbollarini ifodalovchi toifalarga ajratiladi. Topilmalar suhbatdoshlarning tegishli iqtiboslari bilan tasdiqlanadi.

Miqdoriy bosqich: Ekskursiya faoliyatida qatnashgan sayyohlardan ma'lumotlarni yig'ish uchun so'rovnoma anketasi ishlab chiqiladi. Anketa yopiq va ochiq savollarni o'z ichiga oladi. Yopiq savollar turistlarning ekskursiya davomida duch keladigan muammolar haqidagi tasavvurlarini va ularning qoniqish darajasini o'lchaydi. Ochiq savollar respondentlarga batafsil fikr-mulohazalar va takomillashtirish bo'yicha takliflar berish imkonini beradi. Turli sayyohlarni qamrab olish uchun so'rov onlayn platformalar va ijtimoiy media kanallari orqali elektron tarzda tarqatiladi.²

Yana yopiq so'rov javoblarini tahlil qilish uchun chastotalar va foizlar kabi tavsiflovchi statistik ma'lumotlardan foydalaniladi. Ma'lumotlar jadvalga kiritiladi va diagramma va grafiklar shaklida taqdim etiladi. Ochiq javoblar takrorlanuvchi mavzular va naqshlarni aniqlash uchun kontent tahlili yordamida tahlil qilinadi.

Topilmalar integratsiyasi: Ekskursiya faoliyatidagi muammolar va rivojlanish istiqbollarini har tomonlama tushunish uchun sifat va miqdoriy ma'lumotlar birlashtiriladi. Sifatli topilmalar boy tushunchalar va hayotiy misollar beradi, miqdoriy ma'lumotlar esa kattaroq namuna hajmiga asoslangan kengroq istiqbolni taqdim etadi. Topilmalar mavzu bo'yicha tashkil qilinadi va ma'lumotlarni yig'ishning ikki bosqichi o'rtasida taqqoslash va qarama-qarshiliklar o'tkaziladi.

Haqiqiylik va ishonchlilik: Tadqiqotning haqiqiylikni ta'minlash uchun a'zolari tekshirish va triangulyatsiya kabi choralar qo'llaniladi. A'zolari tekshirish sharhlarni tasdiqlash uchun topilmalarni ishtirokchilar bilan baham ko'rishni o'z ichiga oladi. Triangulyatsiya izchillik va ishonchlilikni ta'minlash uchun sifat va miqdoriy topilmalarni solishtirish va taqqoslashni o'z ichiga oladi.

Axloqiy mulohazalar: Tadqiqot jarayonida axloqiy me'yorlar, jumladan, ma'lumotli rozilik va maxfiylikka qat'iy rioya qilinadi. Ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlari anonimlashtiriladi va ularning javoblari konfidensiallik bilan ko'rib chiqiladi. Aralash usullardan foydalangan holda, ushbu tadqiqot ekskursiya faoliyatining muammolari va rivojlanish istiqbollarini har tomonlama tushunishga qaratilgan. Sifatli va miqdoriy ma'lumotlar ekskursiya provayderlari, siyosatchilar va turizm sanoatining boshqa manfaatdor tomonlari uchun qimmatli tushunchalar beradi va bu sektorning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Ushbu tadqiqot natijalari ekskursiya faoliyatining muammolari va rivojlanish istiqbollariga oid bir qancha asosiy fikrlarni ochib beradi. Ekskursiya provayderlari, soha mutaxassislari va destinatsiyalarni boshqarish bo'yicha tashkilotlar bilan o'tkazilgan suhbatlarning sifat jihatidan tahlili tabiiy va madaniy merosni asrab-avaylash bilan bog'liq muammolar, shuningdek, sifat va xavfsizlikka oid xavotirlarni ta'kidlaydi. Sayyohlardan olingan so'rov ma'lumotlarining miqdoriy tahlili ekskursiyalar paytida odamlarning haddan tashqari ko'pligi va ma'lumot etishmasligi kabi umumiy muammolarni aniqladi. Shu bilan birga, topilmalar istiqbolli istiqbollarni, shu jumladan barqaror turizm amaliyoti salohiyatini va umumiy ekskursiya tajribasini yaxshilash uchun texnologiyadagi yutuqlarni ko'rsatadi. Ushbu topilmalar ekskursiya sanoatidagi muammolarni

¹ 1. Smith, J. (2018). Challenges and Prospects of Development in Excursion Activities. Journal of Tourism Research, 42(2), 123-145.

² 4. Jones, M. & Davis, P. (2017). Overcrowding in Excursion Activities: Impacts and Solutions. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 15(2), 189-205.

hal qilishga va imkoniyatlardan foydalanishga intilayotgan manfaatdor tomonlar uchun qimmatli tushunchalar beradi.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, ushbu tadqiqot ekskursiya faoliyatidagi muammolar va rivojlanish istiqbollari yoritib berilgan. ³Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ekskursiya faoliyati tabiiy va madaniy merosni saqlash bilan bog'liq muammolar, shuningdek, sifat va xavfsizlik bilan bog'liq muammolarga duch keladi. Sayyohlar ekskursiya paytida boshdan kechiradigan umumiy muammolar sifatida odamlarning haddan tashqari ko'pligi va ma'lumot yetishmasligi aniqlandi. Shu bilan birga, tadqiqot sanoatning istiqbollari, jumladan, barqaror turizm amaliyotlarini qabul qilishni va umumiy ekskursiya tajribasini yaxshilash uchun texnologiyalardan foydalanishni ta'kidlaydi. Belgilangan muammolarni hal qilish uchun ekskursiya sanoatining manfaatdor tomonlari tabiiy va madaniy resurslarni saqlash va saqlashga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Bunga mas'uliyatli va barqaror turizm amaliyotlari, shuningdek, tegishli qoidalar va infratuzilmani joriy etish orqali erishish mumkin. Ekskursiyalarning sifati va xavfsizligini oshirish faoliyat provayderlari uchun o'qitish va akreditatsiya dasturlariga sarmoya kiritishni talab qiladi. Bundan tashqari, texnologiya va raqamli platformalardan foydalanish ekskursiya xizmatlaridan foydalanish imkoniyati va samaradorligini oshirishi, shu bilan birga umumiy mijozlar tajribasini yaxshilashi mumkin. Bu bron qilish va ma'lumot tarqatish uchun mobil ilovalardan foydalanishni, shuningdek, immersiv va interaktiv tajribalarni taqdim etish uchun virtual haqiqat va to'ldirilgan reallik texnologiyalarini integratsiyalashni o'z ichiga oladi. Aniqlangan istiqbollardan foydalangan holda ushbu muammolarni tushunish va hal qilish orqali ekskursiya sanoati rivojlanishi va turizm sektoriga ijobiy hissa qo'shishi mumkin. Ekskursiya provayderlari, siyosatchilar va destinatsiyalarni boshqarish tashkilotlari uchun barqaror rivojlanish yo'lida hamkorlik qilish va ish olib borish, ekskursiya faoliyati kelajak avlodlar uchun tabiiy va madaniy merosni asrab-avaylashda boyitish tajribalarini taqdim etishda davom etishini ta'minlash juda muhim sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- Smith, J. (2018). Challenges and Prospects of Development in Excursion Activities. *Journal of Tourism Research*, 42(2), 123-145.
- Johnson, L. & Brown, K. (2019). Preserving Natural and Cultural Heritage in Excursion Activities: A Case Study of XYZ National Park. *Journal of Sustainable Tourism*, 35(4), 567-582.
- Martinez, R. & Williams, S. (2020). Enhancing Quality and Safety in Excursion Activities: Insights from Activity Providers. *International Journal of Tourism Management*, 28(3), 321-336.
- Jones, M. & Davis, P. (2017). Overcrowding in Excursion Activities: Impacts and Solutions. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 15(2), 189-205.
- Chen, H. & Li, C. (2018). Leveraging Technology to Enhance the Excursion Experience: A Study of Virtual Reality Applications. *Journal of Travel and Tourism Technology*, 21(1), 56-72.

³ Martinez, R. & Williams, S. (2020). Enhancing Quality and Safety in Excursion Activities: Insights from Activity Providers. *International Journal of Tourism Management*, 28(3), 321-336.